

Kaupunkitutkimuksen päivät 2026 – Työryhmä 11

Purkamisen kääntöpuoli – rakentamisen narratiiveja kiertotalouden puristuksessa

Sessio II: to 7.5. klo 15.15–16.45

Teema: Kiertotalous

1 Rakennusmateriaalien kierron sanasto

Laura Berger ja Netta Böök

laura.berger@aalto.fi, netta.book@aalto.fi

Esityksemme tuo esiin suomalaisissa sanoma- ja aikakauslehdissä käytyä rakennusten purkamiseen sekä rakennusmateriaalien kierrätykseen liittyvää keskustelua 1800-luvulta nykyhetkeen. Hypoteesimme on, että rakentamista ja purkamista on kautta aikojen käsitelty yhdessä, osana samaa prosessia. Purkamista koskevaa uudempaa sanastoa edustavat esimerkiksi ilmaiset *purkava saneeraus* ja *purkava täydennysrakentaminen*. Toisaalta kierrätystä ja kiertotaloutta saatetaan käsitellä varhaisemmissa aineistoissa ainoastaan implisiittisesti tai muita ilmaisuja käyttäen. Eräs keskeinen kysymys koskeekin juuri ilmiöiden tunnistamista, kun niille muodostuu tai luodaan uusia ilmaisuja. Tästä hyvä esimerkki on *kiertotalous*, joka on lisätty nykymerkityksessään Kotimaisten kielten keskuksen uudissanapointoihin vasta vuonna 2014. Edellinen vihjaa myös siitä, että kierrätystä on aiemmin saatettu pitää itsestäänselvyytenä tai että ilmiötä on ollut vaikeaa käsitellä eksplisiittisesti, ennen kuin sekä aiheen merkittävyys että itse termi ovat yleistyneet ja vakiintuneet.

Tavoite on testata ja tuoda esiin purkamisen ja materiaalien kierrätyksen yhteyttä sekä siinä mahdollisia esiintyviä katkoksia. Aineistona hyödynnämme ensisijaisesti Kansalliskirjaston digitaalista lehtiaineistoa. Tuomme rakennusmateriaalien kierrätystä ja kierron sanastoa esiin käytännön esimerkkien avulla. Esitämme, että tiettyjen termien tai ilmausten yleistyminen ja vakiintuminen sekä toisaalta myös synonyymit ja vastakäsitteet kertovat osuvalla tavalla rakennusmateriaalien arvon ja merkityksen muutoksista näkökulmasta, jota on toistaiseksi tutkittu varsin vähän.

2 Mahdoton kiertotalousmurros? Rakentamisen kiertotalouden haasteita suomalaisissa kaupungeissa

Esittäjä: Varpu Savolainen; kirjoittajat Varpu Savolainen, Erkki-Jussi Nylén, Joni Vainikka ja Pia Bäcklund

varpu.savolainen@helsinki.fi

Valtaosa asuin- ja liikerakentamisesta keskittyy kaupunkeihin, ja globaalilla tasolla rakentamisen sektori vastaa kolmasosasta kasvihuonekaasupäästöjen muodostumisesta. Monessa suomalaisessa kaupungissa onkin tunnistettu rakentamiseen liittyvien päästöjen merkittävyys ja pyritty asettamaan rakentamiselle kiertotalouteen liittyviä velvoitteita.

Tutkimuksemme keskiössä on neljän suomalaisen kaupungin rakentamisen kiertotalouteen liittyvä politiikkaohjaus sekä kaupunkien virkahenkilöiden kokemukset siitä, missä määrin käytännöt vastaavat kaupunkien itse asettamia tavoitteita rakentamisen kiertotaloudelle. Analyysimme perusteella kaupunkien kiertotaloustavoitteiden ja rakentamisen kiertotalouden toteutumisen esteenä on konservatiivisen, lineaarisen rakentamisen käytäntöjä, joita on vaikeaa muuttaa ilman rakentamisen arvoketjuihin osallistuvien organisaatioiden välistä, saumatonta yhteistyötä. Haasteet liittyvät poliittisen ohjauksen epävarmuuteen, toimintatapojen lukkiutumiseen sekä rakentamisen toimijaverkoston yhteistyön hajanaisuuteen.

Tutkimus on osa väitöskirjatutkimusta, ja se on toteutettu osana DeCarbon-Home -hanketta, jossa tutkitaan ja yhteiskehitetään ilmastoviisaan asumisen ja rakentamisen ratkaisuja. Artikkelin on lähetetty vertaisarvioitavaksi maaliskuussa 2026.

3 Kiertotalouden edistäminen maankäytön suunnittelussa: näkökulmina tiivistäminen, elvyttäminen ja kokeileminen

Jonas Sjöblom

jonas.k.sjoblom@gmail.com

Esitykseni perustuu artikkeliin, jossa tarkastelemme, miten suomalaiset suuret kaupungit ovat ryhtyneet edistämään kiertotalousajattelua maankäytön suunnittelussa ja kaavoituksessa. Kiertotalous on yksi tärkeimmistä ratkaisuista hiilipäästöjen vähentämiseen ja ilmastonmuutoksen hillitsemiseen kaupungeissa. Tutkimuksen aineistona toimivat Helsingin, Tampereen ja Oulun poliittisesti hyväksytyt kiertotalouden tiekartat ja toimenpideohjelmat sekä näissä kaupungeissa kerätyt suunnittelijoiden haastattelut. Teoreettisena viitekehyksenä käytämme politiikan toimeenpanoteoriaa, ja analyttisenä työkaluna sovellamme aiemmassa tutkimuksessa tunnistettuja kiertotalouden edistämisen ulottuvuuksia: tiivistämistä, elvyttämistä ja kokeilemistä.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että kiertotalous näkyy kaupunkien politiikkadokumenteissa kunnianhimoisina tavoitteina, mutta kaavoituksen keinovalikoima on toistaiseksi rajallinen. Tiivistäminen on selkein ja pisimmälle edennyt ulottuvuus, kun taas elvyttämisen välineet ovat hajanaisempia ja riippuvat usein yksittäisistä kokeiluista. Poliittikaohjelmien toimeenpanon haasteina nousevat esiin toimenpiteiden ympäröisyys, vastuunjakoon liittyvät epäselvyydet sekä velvoittavuuden ja seurannan puute. Kiertotalouspolitiikan toimeenpanoa voi luonnehtia tutkimuskaupungeissa pääasiassa kokeilevaksi, mutta riskinä on myös politiikan symbolinen toimeenpano.

4 ”Isompaa, uutta ja parempaa”

Helena Teräväinen / Aalto-yliopisto

Aiemmin rakennussuojelu ohjautui valtion hallinnosta kuntiin päin. Maankäyttö- ja rakennuslaki 1999 avasi kansalaisten osallistumista ja enemmän mahdollisuuksia bottom-up -vaikuttamiselle myös rakennettuun kulttuuriympäristöön. Mutta kuitenkin 2000-luvulla on poliittisessa ilmapiirissä ja lainsäädännössä tapahtunut muutosta ja on mm. suojeluhankkeita on vaikeutettu eikä rakennussuojelun ylimpänä vartijana ollut museovirastokaan enää ”paukauta nuijaa” maaseudulla kuten vielä joskus 1990-luvulla.

On ollut monta toivon kautta, kun valta-ajatukset rakennussuojelusta museointina (kun museoviraston suojelu ja rakennussuojelulaki koskivat vain harvoja) ovat muuttuneet. Kunnissa on käytetty ns. palkitsevaa suojelukaavoitusta, joka suo lisärakennusoikeutta kun tontilla/korttelissa säilytetään olemassa olevaa.

”Kestävä kehitys” ja ”ilmastonmuutoksen hidastamiseen tähtäävät toimenpiteet” ovat tuoneet rakennusten säilyttämisen ja korjaamisen puolustamiseen uusia argumentteja: purkamisen hiilidioksidipäästöt ovat valtavia, eikä kaikkea voi ratkaista ”uudelleenkäyttämällä purkujätettä” tienpohjana. Rakennussuojeluun liittyvissä keskusteluissa niin rakennuttajien kuin kuntapäätäjien kanssa on säilynyt kuitenkin ajattelu:

”Samalla rahallahan olisi saanut uuden!” On aprikoitava, saavuttaako rakennus ”vanhuuden arvokkuutensa” vasta, kun sen rakentajat ovat nykysukupolven isovanhempien iässä? (”Henkinen isänmurha?”) Omaansa saa korjata—mutta saako omansa tosiaan purkaa, jos sitä ei nyt tarvita, se ei ole nyt oikeassa paikassa tai ei täytä kaikkia nykyihmisen toiveita? Kuntapäätäjä haluaa varmistaa, saako rakennuksen purkaa kalliin uuteen käyttöön korjaamisen jälkeen, jos

asemakaavan pannaan "suojelumerkintä". Arkkitehdille on saatettu ihmetellä, että kuinka hän ei itselleen osaa suunnitella uutta vaan alkaa korjata satavuotiasta taloa.

Onko niin, että viime sota, joka päättyi 80-vuotta sitten, on jättänyt maahan tunteen, että vain uudisrakentamiseen liittyy toivo paremmasta – jouduttiinhan maassa jälleenrakentamaan merkittäviä osia sekä asutettiin valtava määrä ihmisiä eri puolille maata ns. rintamamiestaloja pystyttämällä. Kaikki olivat yhdessä innokkaina rakentamassa maata uudelleen.

Uudisrakentamisen diskurssi on koettu positiivisempänä: voidaan rakentaa enemmän, jolloin työtä tulee useammille. Jos paikalta pitää jotain purkaa ensin, ei hintaa kerrota. Rakentamista hallitsee lujimmin raha: nykyisin kuntien rakentamisessakin kiinteistökehittäjillä on suuri osuus. Kunnissa pidetään yllä listoja poistettavista rakennuksista, joille ei ole käyttöä (eikä saa suunnitella sitä) ja joista "ei voi tehdä kirjanpidollisia poistoja". Erillisillä tonteilla olevat tyhjenevät kyläkoulut ehkä myydään, mutta tehokkainta suojelun ja säilyttämisen vastaista narratiivin edistämistä on purkaminen. Ovatko suojelua ajavat todella "kunnan kehityksen jarruttajia?".

Sessio III: pe 8.5 klo 10–11.30

Teema: Infrastrukturi

1 Valkoisten elefanttien väistelyä: suur tapahtumien rakenteiden jättämä perintö paikallisen urheilun infrastruktuuriksi

Tuija Pakkanen, kestävän rakennetun ympäristön tutkimusteeman vetäjä, VTT Teknologian tutkimuskeskus

tuija.pakkanen@vtt.fi

Kansainväliset suur tapahtumat, kuten olympialaiset, MM- ja EM-kisat ja muut megatapahtumat, ovat merkittävä kulttuurinen globaali ilmiö, jolla nostetaan kansallista urheiluympäystä, pidetään yllä kansallista ammattuurheilua ja edistetään paikallista hyvinvointia ja kansanterveyttä. Valitettavasti suurkisat ovat rakentuneet vuosikymmeniä kestävämmälle näennäisesti väliaikaiselle rakentamiselle. Usein rakennelmat kuitenkin on koottu viime tinkaankin juuri avajaisiin, ja moni rakennuksista jää hutiloiden viimeistellyksi tai puolitiehen. Megatapahtumien kestävyys on nostettu viime vuosina eri tavalla esille – ja syystä. Kehitystä ohjaavat sekä taloudelliset, sosiaaliset että ympäristölliset paineet: tapahtumien hiilijalanjälkeä pyritään pienentämään, ja pysyvien "valkoisten elefanttien" rakentamista halutaan nykyään välttää.

Tässä esitelmässä avaan suur tapahtumien rakentamisen anatomiaa nostamalla viime vuosien tapausesimerkkejä, miten niiden kestävyys on onnistunut ja miten tapahtumien väliaikaisuus on otettu suunnittelussa huomioon: miten niissä on hyödynnetty modulaarisia katsomoita, siirrettäviä harjoitustiloja ja purettavia kilpailuareenoita. Pohdin, miten suur tapahtumien väliaikaisista infrastruktuureista saadut opit voitaisiin siirtää osaksi kaupunkien pitkäjänteistä urheilun edistämistä ja siten paikallisten yhteisöjen urheilutoivojen löytymistä.

Kerron esitelmässäni, miten onnistuneita väliaikaisia rakenteita on suunniteltu, miten ne on purettu ja minne ne ovat päätyneet tapahtuman jälkeen. Erityistä huomiota kiinnitän siihen, missä määrin rakenteista on muodostunut pysyviä resursseja paikalliselle urheilutoiminnalle parantamaan esimerkiksi juniorijoukkueiden harjoitusolosuhteita.

Väliaikaisuus ei ole vastakohta pysyvyydelle, vaan rinnakkainen tapa toteuttaa toivon infrastruktuuria: modulaariset rakenteet voivat kiertää kaupungista toiseen, tukea ruohonjuuritason urheilua ja luoda yhteisöllisyyttä ei vain kilpailujen aikana mutta mahdollisesti sen jälkeenkin. Pysyvänä rakenteena se luo ainutlaatuisen matalan kynnyksen hauduttamoon, joissa uudet urheilutoivot voivat kokeilla lajeja ja kasvaa urheilijoiksi tai aktiiviliikkujiksi. Lopuksi tiivistän, miten turhaa rakentamista voidaan välttää ja missä tapauksissa purkamisen on kannattavaa, sekä millaisia yhteistyömalleja tarvitaan, jotta urheilutapahtumainfrastruktuurista tulisi systemaattinen osa kaupunkien kestävästä kansainvälistä urheilupolitiikkaa, ja millaisia vaatimuksia tulevaisuuden suur tapahtumille pitäisi asettaa.

2 Metroinfrastrukturi ja purkamisen kieli

Karita Rytivaara

karitarytivaara@gmail.com

Moderneja rakennuksia puretaan, mutta kieleemme ja käsitteemme ovat pitkälti säilyttäneet modernin ajan perinnön suunnittelun, purkamisen ja korjaamisen keskusteluissa. Metaforat ja käsitteet, kuten systeemi ja yksinkertaisuus, viittaavat ajatteluun, jossa monimutkaiset haasteet nähdään helposti ratkaistavina.

Tutkin Moderni metro -nimisessä hankkeessani vuonna 2025 Helsingin vanhimpien metroasemien muutosta sekä monia asemia uhkaavaa ja jo toteutunutta purkamista. Moderniin infrastruktuuriin liittyy joukko ajattelutapoja, jotka tukevat sen uudistamista tarpeiden muuttuessa ja ihmisvirtojen kasvaessa. Metro voidaan nähdä kaupungin "suonistona" tai "järjestelmänä", joka elää jatkuvassa muutoksessa. Tällainen kieli korostaa infrastruktuurin jatkuvaa uudistumista, mutta voi samalla heikentää käsitystä sen mahdollisista suojeluarvoista.

Arkkitehtuurin emeritusprofessori Adrian Forty on osoittanut, kuinka modernin arkkitehtuurin käsitteistö on rakentunut metaforien varaan. Jo 1800-luvulla käsite *circulation* viittasi rakennusten suunnittelussa suoraan ihmiskehon verenkiertoon, kuvaten ihmisten, ilman ja energian kulkua rakennuksissa. Forty huomauttaa kuitenkin, että analogia on osoittautunut niin vahvaksi, että siitä on tullut lähes kyseenalaistamaton osa ajattelua, vaikka rakennukset eivät todellisuudessa ole eläviä organismeja (Forty 2012, 94).

Tämä esitys tarkastelee Helsingin metron varhaisimpien asemien muutoksia esimerkkinä modernin infrastruktuurin uudistamisen narratiiveista. Metron rakentaminen 1970- ja 1980-luvuilla oli merkittävä arkkitehtuuri- ja muotoilutehtävä, jossa asemien tilaratkaisut, materiaalit ja opastejärjestelmät muodostivat harkitun kokonaisuuden. Viime vuosina monet näistä ratkaisuksista ovat kuitenkin muuttuneet peruskorjausten ja uudistusten myötä. Esitys pohtii, kuinka infrastruktuuria koskevat puhetyt vaikuttavat siihen, miten modernin arkkitehtuurin arvo ymmärretään.

Teema: Arvot

3 Yksi arvo ei riitä – kohti moniarvoista rakennusperintöä

Viola Schulman

viola.schulman@aalto.fi

Purkaminen on Suomessa kiihtynyt samaan aikaan, kun tietoisuus rakennusalan ilmastovaikutuksista on kasvanut. Keskustelua purkamisesta ei kuitenkaan ohjaa pelkästään tekninen tai taloudellinen rationaalisuus, vaan ennen kaikkea se, millaisia arvoja rakennuksiin liitetään – ja miten näitä arvoja sanoitetaan ja punnitaan suhteessa toisiinsa.

Rakennuksia arvioidaan usein arvomonistisessa viitekehyksessä, jossa erilaiset arvot asetetaan hierarkiaan ja lopulta tiivistetään yhdeksi ratkaisevaksi kriteeriksi. Tällainen lähestymistapa suosii poikkeuksellisuutta: vain harvat, selkeästi tunnistettavat monumentit nousevat säilyttämisen arvoiksi, kun taas suurin osa rakennuskannasta näyttyy korvattavana tai jopa "ongelmana", joka ratkaistaan purkamalla.

Filosofiassa arvomonismia on pitkään haastettu arvopluralismin teorioilla, jotka korostavat erilaisten arvojen rinnakkaisuutta ja yhteismitattomuutta. Arvopluralistisesta näkökulmasta purkamista koskevat päätökset eivät ole yksiselitteisiä optimointitehtäviä, vaan tilanteita, joissa useat keskenään ristiriitaiset mutta yhtä perustellut arvot ovat samanaikaisesti läsnä. Rakennuksella voi olla historiallisia, sosiaalisia, käytännöllisiä ja henkilökohtaisia merkityksiä sekä materiaalisia arvoja, jotka liittyvät esimerkiksi uudelleenikäytön potentiaaliin – eikä näitä voida palauttaa yhteen mittariin ilman olennaisia menetyksiä.

Rakennuksen muuttuessa rakennusperinnöksi tämä moninaisuus kuitenkin usein kaventuu. Arviointi tapahtuu edelleen virallistettua perintödiskurssia (Authorized Heritage Discourse, AHD) heijastavassa kehityksessä, joka painottaa aineellista autenttisuutta ja säilyttämistä muuttumattomana. Samalla muut arvot jäävät helposti toissijaisiksi. Tämä näkyy myös purkutilanteissa: rakennuksen arvo määrittyy usein sen mukaan, täyttääkö se tietyt ennalta annetut kriteerit.

Kun arvot asetetaan keskinäiseen järjestykseen ja palautetaan yhteen hallitsevaan kriteeriin, purkamisen näyttäytyy helposti ainoana rationaalisen vaihtoehtona. Modernin rakennusperinnön kohdalla keskeiseksi nouseekin kysymys siitä, mitä tapahtuisi, jos tätä moniarvoisuutta otettaisiin vakavasti. Voisiko kehittäminen perustua purkamisen sijaan säilyttämiseen, muuntamiseen ja uudelleenkäyttöön? Tällöin myös materiaalien kierrätys ja rakennusosien uusiokäyttö voisivat siirtyä marginaalista keskiöön osaksi arvokeskustelua.

4 Säilyttämisestä sääntö, purkamisesta poikkeus

Reetta Nousiainen ja Aleksis Lohtaja

nousiainenreetta@gmail.com, aleksi.lohtaja@archinfo.fi

Yhteiskunnan kestävyysmurros edellyttää muutosta siinä, miten rakennettua ympäristöä arvotetaan ja kehitetään. Nykyinen purkava uudisrakentaminen kuluttaa merkittävästi luonnonvaroja, kiihdyttää luontokatoa ja katkaisee rakennettuun ympäristöön kiinnittyviä sosiaalisia ja kulttuurisia merkityksiä. Esitämme rakennettua ympäristöä tarkasteltavaksi planetaarisen kestävyuden viitekehityksen kautta. Olemassa olevan rakennuskannan säilyttämisen tulisi olla lähtökohta yhteiskunnan planetaariselle kestävyydelle. Rakennetun ympäristön vaikutukset ilmastoon, luontoon ja ihmisten hyvinvointiin ovat niin merkittäviä, ettei niitä voida sivuuttaa.

Yhteiskunnan kokonaisvaltainen kestävyysmurros edellyttää kulttuurista ja yhteiskunnallista muutosta siinä, miten rakennettua ympäristöä arvotetaan ja kehitetään. Siirtymä kiertotalouteen on nähty mahdollisuutena myös rakennussuojelulle ja alan osaamisen hyödyntämiselle laajemmin. Molempien tavoitteena on minimoida toimenpiteet ja säilyttää olemassa olevan arvo, vaikka arvo käsitetäänkin eri tavoin.

Kunnilla ja kaupungeilla on kestävyysmurroksessa ratkaiseva rooli, mutta niiden tueksi tarvitaan kansallisia toimintamalleja, tutkimustietoa ja lainsäädäntöön velvoittavampaa purkamisen kokonaisvaltaisten vaikutusten arviointia.

Esitämme kolme suositusta kohti kestäväää rakennuskantaa:

1 Tehdään planetaarisen kestävyuden turvaamisesta lähtökohta rakennuskantaa koskeville päätöksille. Kehitetään kansallinen kokonaisvaltainen kestävyysarvioinnin malli, joka sisällytetään maankäytön, kaavoituksen ja rakennushankkeiden vaikutusten arviointiin. Tehdään mallista velvoittava kaikissa merkittävässä päätöksissä, jotka koskevat olemassa olevaa rakennuskantaa.

2 Otetaan dynaaminen säilyttäminen rakennusten ylläpidon, korjaamisen ja muuntelun ohjenuoraksi. Purkamisen ei saa olla ensisijainen ratkaisu. Rakennuksen korjaamisen ja käyttötarkoituksen muutoksen mahdollisuudet tulee kattavasti selvittää ennen kuin pyydetään purkamislupaa.

3 Turvataan paikallistason toimijoille paremmat edellytykset kantaa vastuuta olemassa olevasta rakennuskannasta. Kehitetään kansallisella tasolla toimintamallit ja ohjauskeinot, jotka tukevat olemassa olevan rakennuskannan kunnossapitoa, säilyttäviä korjausmenetelmiä ja uusiokäyttöä. Varmistetaan, että kunnilla on riittävät resurssit ja asiantuntijatuki. Edistetään osallistavia käytäntöjä ja vahvistetaan paikallista demokratiaa.

Esitys pohjautuu julkaisuun: Nousiainen, Reetta & Lohtaja, Aleksis (2025). Säilyttämisestä sääntö, purkamisesta poikkeus – Kestävyysnäkökulmia olemassa olevaan rakennuskantaan. *Wisdom Letters* 2025(2).